

1928 TORBALI (İZMİR) DEPREMİ

Melih TINAL*

ÖZET

Türkiye'nin birinci derece deprem kuşağı içindeki kentlerinden olan İzmir ve yakın çevresi tarihsel dönemde birçok yıkıcı depreme sahne olmuştur. Bu depremlerden biri de, 31 Mart 1928 Cumartesi günü saat 02.27'de meydana gelen ve 6.5 büyüklüğünde olan depremdir. 50 kişinin yaşamını yitirdiği depremin merkezi Torbalı'dır. Binlerce vatandaşın evsiz kalmasına neden olan deprem, tarih boyunca bölgenin ticaret merkezi olmuş İzmir kentinde de ağır hasar yaratmıştır. Büyük sarsıntı sonrasındaki tedirgin ve çileli süreç, insanoğlunun deprem gibi bir doğal afet karşısındaki çaresizliğini bir kez daha gözler önüne sermesinin yanında, depremzedelere yapılan yardımlarda yaşanan sıkıntıları da içermektedir. Bu makale ile dünyanın önemli bir deprem kuşağı üzerinde yer alan Türkiye'nin deprem tarihine katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Deprem, İzmir, Doğal afet, Torbalı.

1928 TORBALI (İZMİR) EARTHQUAKE

ABSTRACT

The first degree earthquake zones of Turkey, İzmir and its vicinity have experienced many devastating earthquakes in a historical period. One of these earthquakes is the one of which happened on the 31st March, 1928 on Saturday, at 02.27, scale 6.5. The center of the earthquake causing fifty people to die is Torbalı. The earthquake making many people homeless gave rise

*Yrd.Doç.Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü. melih.tinal@deu.edu.tr

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

to a great damage in İzmir, the trade center of the region in history. In the following of the earthquake, tense and painful process showed once again how helpless the human beings were against the natural disasters such as earthquake. Additionally, it also showed the difficulties encountered in helping the victims of the earthquake. With this article, it is aimed to make contribution to the earthquake history of Turkey, on the world's important earthquake zone.

Key Words: Earthquake, İzmir, Natural disaster, Torbalı.

GİRİŞ

Yerkabuğu içindeki kırılmalar nedeniyle ani olarak ortaya çıkan titreşimlerin dalgalar halinde yayılarak geçtikleri ortamları ve yer yüzeyini sarsma olayına deprem denir¹. Yerkabuğu ve yer hareketleri açısından dünyanın en hareketli bölgelerinden birinde bulunan Türkiye, sahip olduğu diri faylar ile günümüze kadar birçok yıkıcı depremin yaşandığı bir coğrafyada bulunmaktadır². Yıkıcı depremlerin yaşandığı bölgelerden biri de İzmir ve çevresi olmuştur. 6.5 ve üzeri büyüklükte 14 deprem yaşayan bölge, krateri açılmayan bir volkanın üzerinde olarak nitelendirilir³. Yol açtukları hasar göz önüne alınarak büyüklükleri tahmin edilen tarihsel dönem İzmir depremlerinin ilk önemli örneği M.S. 17 yılında yaşanmıştı. 7 büyüklüğündeki depremde Efes dahil 13 İon kenti hasar gördü. M.S. 178 yılındaki 6.5 büyüklüğündeki deprem sonrasında şehrin yeniden imarı için 10 yıllık vergi muafiyeti getirildi; 688 yılında, 20.000 kişinin ölümüne neden olduğu kaynaklara geçen deprem, 6.5 büyüklüğündeydi; 1039 ve 1389 depremleri ise 6.7 büyüklüğünde olup şehrin yeniden yıkımına neden olmuştu; 10 Temmuz 1688'de yaşanan deprem ise kıyıda kaymaların oluştuğu, 20.000'in üzerinde insanın yaşamını yitirdiği ve tsunamilerin yaşandığı bir deprem olarak tarihi kaynaklardaki yerini aldı. 6.8 büyüklüğünde olan 1739 Foça

¹ **Yeryüzü ve Deprem**, Yayın Danışmanları: Aykut Barka, Erhan Altunel, Serdar Akyüz, Gürsel Sunal, Ross Hartleb, Ozan B. Uslu, Erkan Toroman, Boyut Bilim Kitapları, 2. Baskı, İstanbul 2002, s. 31.

² İbrahim Atalay, **Türkiye Jeomorfolojisine Giriş**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No:9, İzmir 1987, s.58; **İzmir ve Yakın Çevresinin Diri Fayları ve Deprem Potansiyelleri**, MTA Rapor: 1074, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Jeoloji Etüd Dairesi Yayını, Ankara 2005, s.1.

³ Kevork Pamukciyan, "İzmir'in Büyük Yer Sarsıntıları", **Tarih ve Toplum**, Cilt:12, Sayı:70, İstanbul (1989), s.243-244.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

depremi İzmir kent merkezinde özellikle deniz kıyısında olan yerleşim birimlerinde önemli yıkıma neden oldu⁴.

Kentte ağırlıklı olarak ahşap yapılanmanın tercih edilmiş olması, İzmir depremlerinden hemen sonra yangınların da çıkmasına neden olmaktadır. Bu yangınlar deprem kaynaklı hasarı daha da artırıyor ve kentin sosyal ve ekonomik yaşantısını neredeyse yüzyıllar öncesine taşıyordu⁵. Geçtiğimiz yüzyılın büyüklük ve hasar bakımından öne çıkan depremlerinden biri de 31 Mart 1928'de yaşanan İzmir-Torbalı depremiydi.

Deprem riski altındaki bir bölgede depremin ne zaman yaşanacağı sorusuna kesin bir yanıt verilemez. Ancak, o bölgedeki olası bir depremin şiddeti bölgenin deprem tarihi göz önüne alınarak tahmin edilebilir. Tarihsel kayıtlar geçmişte yaşanan depremlerin gelecekte de yaşanacağını kanıtlar niteliktedir. Muhtemel bir depremin en az kayıpla atlatmak amacıyla geliştirilecek plânların oluşmasında – yerleşim alanlarının tespiti gibi- geçmişte yaşanan depremlerin yol gösterici olacağı muhakkaktır. 1928 Torbalı-İzmir depreminin ele alındığı bu çalışmanın kaynakları arasında sarsıntıyı takip eden aylar boyunca konuyla ilgili bir çok haberi okuyucularıyla buluşturan İzmir basını önemli bir yer tutar. Depremzedelerin yaralarını sarabilmek amacıyla alınan önlemler ve yardım kampanyalarıyla ilgili bilgiler, basınının yanı sıra, Türk Kızılayı Arşivi ve Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki belgelerden edinilmiştir. Ayrıca, depremi yaşayan kişilerin anıları da araştırmada yararlanılan bir diğer kaynaktır.

⁴ **İzmir ve Yakın Çevresinin.....**, s.54-56; N.N. Ambraseys-C.F. Finkel, **The Seismicity of Turkey and Adjacent Areas, A Historical Review, 1500-1800**, İstanbul 1995, s.171-177; Nuriye Pınar-Ervin Lahn, **Türkiye Depremleri İzahlı Kataloğu**, T.C. Bayındırlık Bakanlığı Yapı ve İmar İşleri Reisliği Yayınları, Ankara 1952, s.30-60; Aybige Akıncı, Haluk Eyidoğan, Gökhan Göktürkler, Nihal Akyol, Oya Ankaya, **İzmir İli Çevresinin Depremselliği ve Deprem Tehlikesinin İncelenmesi**, Batı Anadolu'nun Depremselliği Sempozyumu, İzmir 2000, s.232; Mehmet Utku, “*İzmir’de 70 Yılda Bir 7 Büyüklüğünde Deprem Beklentisi*”, **Cumhuriyet Bilim Teknik**, İstanbul, 10 Mayıs 2003, Sayı:842. İzmir deprem tarihinde önemli bir yer tutan 1688 depremi hakkında Hakkı Nezihi, *İzmir’de Büyük Hareket-i Arzlar* isimli yazısında şu açıklamaları yapar: “*10 Temmuz 1688 tarihinde öğleye doğru yaşanan deprem binaların dörtte üçünü yıkmıştır. Zلزelenin ilk sarsıntılarında yer yarılmış ve bu yarıklardan kaynar bir halde siyah pis kokan su çıkmıştı. Yarıklar üzerinde ölü balıkların bulunması bu suyun deniz suyu olduğu hakkında bir kanaat uyandırmıştı*” **Hizmet**, 12 Nisan 1928, Sayı no: 1000.

⁵ Tuncer Baykara, **İzmir Şehri ve Tarihi**, Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir 1974, s.86.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

I-Deprem ve Sonrasında Yaşananlar

31 Mart 1928 günü sabaha karşı 02.27 de⁶ 6.5 büyüklüğünde yaşanan İzmir-Torbalı depremi⁷, sarsıntı sırasında uyanık bulunanların ifadelerine göre 13-15 saniye sürmüştür. Deprem öncesinde, Torbalı yakınlarındaki Mahmut Dağı'ndan 1 aya yakın bir süre uğultular duyulmuş ve yalnızca bu dağın yakınlarındaki Cumali köyünde hissedilebilen küçük sarsıntılar yaşanmıştır⁸. Büyük depremi takip eden günlerde ise irili ufaklı sayısız artçı deprem yaşanacaktır. Bunların arasında 31 Mart saat 06.25 ve 09.00'da, 1 Nisan saat 14.30'da, 2 Nisan saat 14.55'de ve 25 Nisan saat 16.05'de yaşanan sarsıntılar felâketin neden olduğu hasarı daha da arttırmıştır⁹. Deprem öncesinde sakin bir görünümde olan deniz, deprem sırasında fırtınalı havalardaki gibi dalgalı bir hal almış¹⁰, depremin hemen öncesinde birçok depremde de yaşandığı gibi, önce Tuzla, birkaç dakika sonra da Çatalkaya semalarında kızıl ışık kümeleri görülmüştür¹¹. Deprem anında ise uğultu ve top sesini andıran sesler duyulmuştur. 23 Nisan 1928 tarihinde deprem bölgesinde incelemeler yapmak üzere bölgeye gelen¹² *Darülfünun* hocalarından İbrahim Hakkı ve Hamit Nafiz Beylerin hazırlamış oldukları raporda, depremi yaşayan kişilerin anlatımlarına dayanarak, deprem sürecinde duyulan seslerle ilgili şu açıklamalar yer almaktadır: "*İzmir-Tepeköy-Torbalıda 30-31 martta başlayan zelzelenin hemen her recfesi, bilhassa şiddetli olanları, daima bir gürültü ile müterâfik olmuştur. Gürültüler zelzeleden evvel, zelzeleyle beraber veya zelzelenin hemen akabinde vuku bulduğu gibi çok defa hiçbir sarsıntı husule gelmeden gürültü işitilmiştir. Rasıtların bütün ifadatında ve anketlere gelen bütün cevaplarda zelzele mantıkasında bu gürültülerin bazen pek mahuf bir şekilde olduğu mevzuu bahs olduğu gibi bizzat tetkikatımız esnasında vukua gelen sarsıntılarda da gürültüyü hissettik... Gürültüler ekseriya alçak perdeden bir hırıltı veya uğultu şeklinde olmuştur. Muhtelif rasıtlar bu*

⁶ Ev ve dükkanların güney duvarında asılı bulunan saatler depremin başlangıcı olan 02.27'de durmuş, diğer yönlerde bulunan saatler ise çalışmaya devam etmiştir. İbrahim Hakkı-Hamit Nafiz, **Tepeköy-Torbalı İzmir Zelzelesi**, Darülfünun Jeoloji Enstitüsü Neşriyatı, No:1, İstanbul 1929, s. 4 ve 19.

⁷ **Yeryüzü ve...**, s.128;Pınar-Lahn, **Türkiye Depremleri...**, s.53.

⁸ **Hizmet**, 4 Nisan 1928, Sayı no: 993.

⁹ İbrahim Hakkı-Hamit Nafiz, **Tepeköy-Torbalı...**, s.5

¹⁰ İbrahim Hakkı-Hamit Nafiz, **Tepeköy-Torbalı...**, s.20

¹¹ **Ahenk**, 1 Nisan 1928, Sayı no:10405; **Anadolu**, 1 Nisan 1928, Sayı no:4029; İbrahim Hakkı-Hamit Nafiz, a.g.e. s.21. Deprem öncesi ve sırasında gökyüzünde görülen ve bazen ışık bazen de ateş olarak algılanan görüntülere, faylanma sırasındaki sürtünmenin etkisiyle çıkan gazların neden olduğu düşünülmektedir. **Yeryüzü ve...**, s.35

¹² **Anadolu**, 23 Nisan 1928, Sayı no:4068.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

gürültüleri muhtelif sadalarla mukayese etmişlerdir. Fazla yüklü bir arabanın veya bir top arabasının taşlık bir yoldan geçmiş bulunmasına, uzakta bir mahallin bombardıman edilmiş olmasına yahut yakından bir trenin geçmesine, bazıları uzak mesafede gök gürlemesine ve nihayet bazıları da kızgın bir demirin suya batırıldığı zaman çıkardığı sadaya teşbih etmişlerdir.”¹³

50 kişinin ölümüne, yüzlerce kişinin yaralanmasına ve birçok binanın yıkılmasına neden olan depremi¹⁴, Ahenk Gazetesi “pek şiddetli ve şimdiye kadar emsali görülmemiş derecede”¹⁵, Hizmet Gazetesi ise “100 yaşındaki nine ve dedelerimiz bile –biz böyle şey görmedik- dedikleri bir sarsıntı” ifadeleriyle niteliyordu¹⁶. Ege Bölgesi’nin tamamında ve hatta İstanbul’da dahi hissedilen¹⁷ deprem, İzmir halkını evlerinde, uykuda yakalamıştı. Kente gece yarısına kadar elektrik verilmesi¹⁸ nedeniyle aydınlatmanın bulunmaması kargaşa ve paniğe neden oldu. Halk sarsıntının ardından evlerinden fırlayarak boş alanlarda sabahladı¹⁹.

Kısa bir süre sonra kentin bütün cadde ve sokakları yeni ve daha şiddetli bir depremden korkan İzmirli tarafından dolduruldu. Çaresizlik ve merak içindeki halk depremin neden olduğu hasar hakkında söylentiler üretmekte gecikmedi. Erkek ve kız liselerinin tamamen çöktüğü ve yatılı öğrencilerin enkaz altında kaldığı, Kordon’daki Tayyare Sineması’nın zeminiyle beraber denize doğru kaydığı, yeni inşa edilen Osmanlı Bankası binasının tamamen yıkıldığı, Karşıyaka’da ise ayakta kalabilen bina olmadığı kulaktan kulağa yayıldı²⁰. Yeni ve daha şiddetli bir depremin yaşanacağı da halk arasında kabul gören söylentilerden biriydi. 1 Nisan Pazar günü saat 09.00’da, 11.00’de ve 14.30’da yeni ve şiddetli depremlerin olacağı söylentisi halkın yaşadığı tedirginliği daha da arttırmıştı. Anadolu Gazetesi, depremin önceden tahmin edilemeyeceğini, bu asılsız sözlere itibar edilmemesi gereğini sütunlarına taşıyarak halkı sakinleştirmeye çalışmıştı: “Sırası gelmiş iken şunu tekrar etmek isteriz ki, zelzeleyi vukuundan evvel haber verecek aleti beşeriyet henüz ve maalesef keşfedememiştir. Fennin şimdiki vesaiti ile bu hususta, hatta tahmin vadisini geçmeyecek derecede olsun bir şey

¹³ İbrahim Hakkı-Hamit Nafiz, **Tepeköy-Torbalı...**, s.33-34.

¹⁴ **Yeryüzü ve...**, s.128.

¹⁵ **Ahenk**, 1 Nisan 1928, Sayı no:10405.

¹⁶ **Hizmet**, 1 Nisan 1928, Sayı no:990.

¹⁷ İbrahim Hakkı-Hamit Nafiz, **Tepeköy-Torbalı...**, s.24.

¹⁸ **Cumhuriyet**, 3 Nisan 1928, Sayı no:1402.

¹⁹ Hüseyin Pekmezcioglu ile 27.06.2006 tarihinde yapılan görüşme. Doğum Yeri ve Tarih: Yunanistan-Kavala-Kasım-1920;**Ahenk**, 1 Nisan 1928, Sayı no:10405.

²⁰ **Hizmet**, 1 Nisan 1928, Sayı no:990.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

*söyleyebilmeye imkân yoktur. Binaenaleyh halkımıza böyle münasebetsiz şayialara katiyen kulak vermemelerini bir daha tekrar ederiz. Hiç kimse ortaya çıkıp da bu saatte bir zelzele vukuu bulacaktır diyemez. Çünkü bunu bilmek imkanı yoktur*²¹. Benzer söylentilere İstanbul basınında da rastlamak mümkündür. Zarar gören telgraf hatlarının tamiri ve böylelikle İzmir ile haberleşmenin sorunsuz sağlanışına kadar geçen sürede, kent tamamen yıkıldığı, taş taş üstünde kalmadığı ve on binlerce insanın yaşamlarını yitirdiği doğrultusundaki haberler gazete sütunlarında yer aldı²². Cumhuriyet Gazetesi de, İzmir'in son 10 yılda işgal, yangın ve deprem gibi, en büyük siyasî, beşerî ve doğal afetleri yaşadığına dikkat çekmekteydi²³.

Güneşin doğuşuyla birlikte polis ve zabıta memurları tarafından enkaz altında kalanlar kurtarılmaya ve yaralılar ambulanslarla Memleket Hastanesi'ne götürülmeye başlandı. Hizmet Gazetesi yaşananları "*felakete kurban olan zavallıları memleket hastanesine nakleden imdad-ı sıhhî otomobillerinin acı acı öten kornaları sokaklara dökülen afetzedelere ölüm korkusu veriyordu. Memleket hastanesinin önü binlerce halk ile dolmuştu*" şeklinde duyurdu²⁴. Yıkılan ve önemli oranda hasara uğrayan evlerin çoğu Karşıyaka, Bornova, Alsancak ve Buca semtlerindedi. Kordon yolunun bazı bölümleri 20 metre kadar denize doğru kaymış, Torbalı'da ise zeminde 80 metreye varan çöküntüler oluşmuştu²⁵.

II- Depremzedelere Yardım Çalışmaları

Sabah saatlerinde İzmir Valisi Kâzım Paşa'nın başkanlığında; Cumhuriyet Halk Fırkası, Hilâl-i Ahmer, Ticaret Odası, polis ve jandarma temsilcilerinin yer aldığı bir toplantı yapıldı. Toplantı esnasında sağlanan ilk bilgiler doğrultusunda yapılan açıklamaya göre kent merkezinde 16 ölü ve 50 yaralı tesbit edilmişti²⁶. Dönemin İzmir basınına yalnızca kent merkezinde yaşamını kaybedenlerin isimleri yansdı. Anadolu Gazetesi'nin konuyla ilgili haberine göre vefat eden 16 kişinin isimleri ve yaşadıkları semtler şöyleydi: Santa Maria Kilisesi yakınlarında Bursalı Murat ve eşi Münire Hanım, Birinci Kordon'da Kastamonulu Abdullah, Aziziyeli Osman ve İbrahim Hilmi, Kemeraltı yakınlarında Aziziyeli Halil, Keçeciler mevkiinde Üsküplü Kazım ile oğulları Faik ve Refet,

²¹ **Anadolu**, 2 Nisan 1928, Sayı no:4050

²² **İkdam**, 1 Nisan 1928, Sayı no:11114; **Cumhuriyet**, 1 Nisan 1928, Sayı no:1400.

²³ **Cumhuriyet**, 2 Nisan 1928, Sayı no:1401.

²⁴ **Hizmet**, 1 Nisan 1928, Sayı no:990; **Anadolu**, 1 Nisan 1928, Sayı no:4049.

²⁵ **Hizmet**, 1 Nisan 1928, Sayı no:990.

²⁶ **Ahenk**, 31 Mart 1928, Sayı no:10404.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009

Alsancak'da Mehmet Çavuş, Şerife Hanım, Ahmet Efendi, Fethiye Hanım ve Hayrettin Bey, Karşıyaka'da Hanife Hanım ve Çorakkapı'da Edibe Hanım²⁷. Ayrıca, 264 ev ile 13 dükkan tamamen yıkılmış, 4 okul, 1 polis karakolu ve Konak Meydanı'ndaki Saat Kulesi hasar görmüştü²⁸.

Deprem, özellikle merkezi olduğu Torbalı'da 221 ve Torbalı'ya bağlı yerleşim birimleri olan Tepeköy'de 280, Ertuğrul'da 154, Hortuna'da 171, Arslanlar'da 110, Çapak'ta 230, Karakuyu'da 180, Kayas'ta 60, Sakallar'da 10, Dirmil'de 50, Çaybaşı'nda 100, Arabacı'da 50, Yeniköy'de 30, Eğrice'de 43, Üçpınar'da 15, Şehit'te 30 ve Hamidiye'de 20 evin yıkılmasına neden oldu²⁹. Torbalı ve Tepeköy'de barınacak bir tek ev bile kalmamıştı³⁰. Torbalı ve çevresindeki hasarın belirlenmesi amacıyla hazırlanacak rapor konusunda İzmir Sağlık Müdürü Lütfi Bey görevlendirilmiştir. Lütfi Bey'in bölgedeki incelemelerine dayanan ve Hizmet Gazetesi'ne yansıyan rapora göre Torbalı ve köylerinde 10 kişi yaşamını yitirmiş, 2186 bina yıkılmış ve 1238 kişi yardıma muhtaç bir duruma düşmüştür. Yıkılan ev sayısının bu kadar çok olmasına rağmen ölü sayısının az olması bölgede yaygın olarak çit evlerin kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Çit evin duvarları sepet yapımında kullanılan Hayıt ağacından ibaretti. Bu duvarlar çamurla sıvanıyor, evin çatı bölümü ise sazlardan oluşuyordu³¹.

Depremin bölge halkı üzerindeki en önemli etkisi barınma sorunuydu. Havanın yağışlı olması, evleri yıkılan depremedelerin öncelikle barınma sorununu halletmeyi ön plana çıkardı. Hilâl-i Ahmer İzmir Şubesi Torbalı'ya

²⁷ **Anadolu**, 1 Nisan 1928, Sayı no:4049.

²⁸ **Ahenk**, 1 Nisan 1928, Sayı no:10405.

²⁹ **Anadolu**, 2 Nisan 1928, Sayı no:4050. Gazete yıkımın derecesini okuyucularına duyururken, deprem öncesindeki ev sayılarını da vermişti. Buna göre; Tepeköy'de 280, Ertuğrul'da 154, Torbalı'da 221, Hortuna'da 180, Arslanlar'da 133, Çapak'ta 230, Karakuyu'da 180, Kayas'da 60, Sakallar'da 35, Dirmil'de 120, Arabacı'da 50, Çaybaşı'nda 200, Eğrice'de 60, Şehit'de 50, Yeniköy'de 40, Hamidiye'de 40, Üçpınar'da 50 hane bulunmaktaydı.

³⁰ Depremin neden olduğu hasar ile ilgili olarak Torbalı'dan Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Merkezi'ne çekilen telgraf: "*Derhal Sevki. Kazada barınacak tek bir ev kalmamıştır. Bin çadırla miktar-ı kâfi iâşemizin temînini istirham eylerim. Torbalı mutemedi Nevzad. 31 Mart 1928*" **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi**, 490/01; 1-1-26; 1927 nüfus sayımına göre Torbalı'nın nüfusu köyleriyle birlikte 21.105 idi. **İstatistik Yılığ**, T.C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 2. Cilt-1929, Ankara 1929, s.13

³¹ Abdül Söğütlü ile yapılan görüşme. Görüşmenin yapıldığı tarih: 28.03.2009; Doğum Yeri ve Tarihi: Sağlık Köyü-Torbalı-1920. Abdül Söğütlü görüşmemizde bölgede kerpiç evlerin çok nadir tercih edildiğini ifade etmiştir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

özel bir trenle 300 çadır gönderdi. Hilâl-i Ahmer Genel Merkezi de İzmir'e 900 çadır göndermişti. İlerleyen günlerde Torbalı'ya 848 çadır, 1493 kg. ekmek, 389 kg. pirinç, 390 kg. şeker, 71 kg. sade yağ, 1024 kg. sabun, 100 kg. tuz, 1918 kg. patates, 11 kasa limon, 16 kasa çay, 250 çuval un, 1867 kasa fasulye, 219 adet battaniye, 340 adet giyim eşyası ve bunların yanında sağlık malzemesi gönderildi³². Barınma ihtiyacının karşılanmasında barakalar da çözüm olarak düşünülmüş, bu amaçla Torbalı'ya 34 inşaat ustası ve baraka inşaatında kullanılacak yapı malzemeleri gönderilmişti³³. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa depremzedelerin ihtiyaçlarında kullanılmak üzere 10.000 liralık bağışta bulunurken³⁴, Bakanlar Kurulu, 1 Nisan 1928 tarihinde gerçekleştirdiği toplantıda, bölgeye ilk etapta 10.000 lira gönderilmesine karar verdi³⁵. Depremzedeler için yapılacak yardımların Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nde toplanarak tek elden gerçekleştirilmesi de Bakanlar Kurulu'na kabul edilen diğer bir karar olmuştur³⁶.

Şu da belirtilmelidir ki, deprem gibi doğal afetlerde, afet bölgesindeki hasar ve yapılması gereken yardımlarla ilgili tespitler, hükümet görevlilerinin yanı sıra, gazetecilerin de meslekleri gereği üstlendikleri bir işlev olmuştur. Bu durum Torbalı depremi sonrasında da yaşanmış ve tespitler yapmak üzere deprem bölgesine giden Hizmet Gazetesi başyazarı Zeynel Besim Bey ve Genel Müdür Mehmet Talât Bey izlenimlerini gazetelerinin sütunlarına taşımışlardır. Zeynel Besim Bey'in kaleme aldığı deprem raporunda, bölgeye yalnızca 366 çadırın ulaştırılabildiği halde en az 2000 çadıra ihtiyaç duyulduğu, evlerini kaybeden halkın açıkta kaldığı, tamamen yıkılan köylerin bazılarında tek bir çadırın bile ulaşmadığı, Hilâl-i Ahmer'in gönderdiği gıda maddelerinin dağıtımında düzensizlikler olduğu ve depremzedelerin salgın hastalık tehlikesiyle karşı karşıya oldukları ifade edilmektedir³⁷. 8 Nisan 1928 tarihli Hizmet Gazetesi'nde ise İzmir Sağlık Müdürü Lütfi Bey tarafından hazırlanan rapor şu satırlarla eleştirilmektedir: "...*Bu rapor çok yanlışdır. Torbalı ve havalisindeki hasarat raporda zikredilen rakamlardan çok fazladır. Muhtac-ı muavenet nüfus adedinin bu kadar az gösterilmesinden*

³² Seçil Akgün-Murat Uluğtekin, **Hilâl-i Ahmer'den Kızılay'a II**, Kızılay Yayınları, Ankara 2001, s.179-180.

³³ **Ahenk**, 4 Nisan 1928, Sayı no:10408.

³⁴ **Anadolu**, 4 Nisan 1928, Sayı no:4052.

³⁵ **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi**, 030/18.01.01; 028-12-12.

³⁶ **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi**, 030/18. 01.01; 028-19-4; Akgün-Uluğtekin, **Hilâl-i Ahmer'den...**, s.180.

³⁷ **Hizmet**, 4 Nisan 1928, Sayı no:993. Emine Çetiner ile yapılan görüşme. Görüşmenin yapıldığı tarih: 22 Ağustos 2009. Doğum Yeri ve Tarihi: Torbalı-1920.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

afetzedelerin çok müteessir olacağı muhakkaktır. Sıhhiye Müdürü beyin bu raporuna bakılırsa Torbalı ve havalisinde hiçbir şey olmamış demektir. Halbuki vaziyet bambaşkadır."³⁸ Evsiz kalan ve devam eden artçı sarsıntılar nedeniyle evlerine giremeyen vatandaşların çadır ihtiyaçlarını dile getiren bir başka yazı da şu satırlar dikkat çekmektedir: "...Depremden bir hafta geçtiği halde evsiz kalanlara çadır veremedik. Paramız yok da mı çadır tedarik edemiyoruz? İşte anlayamadığımız nokta budur. Türk vatanının zengin fakir her ferdi felâketzedeler için mütemadiyen teberrüatda bulunuyor. Memleket hastanesinde yatan enkaz altından çıkarılmış ağır yaralı bir vatandaş bile hastaneden "hizmet" vasıtasıyla Hilâl-i Ahmere teberruatta bulunmuştur. Elde para oldukça çok kolay ve pek çabuk çadır tedarik edilebilir. Fakat eğer bu işte de kırtasiyeciliğe saplanarak etraftan çadır gelecek diye intizara başlarsak bittabi hiçbir şey olmaz. İdaresizlik yalnızca çadır meselesinde değildir. Zavallı afetzedeleri iâşe etmek için lâzım geldiği derecede faaliyet gösterilmediği de muhakkaktır"³⁹

Depremin yurt çapında duyulmasıyla birlikte genellikle gazetelerin öncülük ettiği birçok yardım kampanyası düzenlendi. Bu kampanyalardan elde edilen yardımlardan bazıları şöyle sıralanabilir: Türkport adlı Alman şirketi 170 lira⁴⁰, Türkiye Şeker Fabrikaları 241 lira⁴¹, Dersaadet Telefon Türk Anonim Şirketi 700 lira⁴², Türk Anonim Elektrik Şirketi ile Dersaadet Tramvay Şirketi 500'er lira⁴³, Deutsche Orient Bank 500 lira⁴⁴, Türkiye Sanayî ve Maden Bankası 500 lira⁴⁵, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı İstiklâl Şubesi 500 lira⁴⁶, Havagazı-Elektrik ve Teşebbüsat-ı Sanayî Türk Anonim Şirketi 190 lira⁴⁷, İstanbul halkı 50.000 lira, Emlâk Bankası 1000 lira, Ödemiş İlçesi 1000 lira⁴⁸, Evkâf Umum Müdüriyeti 1000 lira⁴⁹, Mardin Vilâyeti 2000 lira⁵⁰ ve Galatasaray Lisesi 1700 lira⁵¹. Ayrıca, İstanbul'daki Musevî, Rum ve Ermeni vatandaşlarımız da yardım için harekete

³⁸ **Hizmet**, 8 Nisan 1928, Sayı no:996.

³⁹ **Hizmet**, 5 Nisan 1928, Sayı no:994.

⁴⁰ **Türk Kızılayı Arşivi**, Kutu no:17, Belge no:67.

⁴¹ **Türk Kızılayı Arşivi**, Kutu no:17, Belge no:68.

⁴² **Türk Kızılayı Arşivi**, Kutu no: 17, Belge no:69.

⁴³ **Türk Kızılayı Arşivi**, Kutu no: 17, Belge no:70.

⁴⁴ **Türk Kızılayı Arşivi**, Kutu no: 91, Belge no:21.

⁴⁵ **Türk Kızılayı Arşivi**, Kutu no: 91, Belge no:21.

⁴⁶ **Türk Kızılayı Arşivi**, Kutu no: 89, Belge no:2.

⁴⁷ **Türk Kızılayı Arşivi**, Kutu no: 89, Belge no: 3-1.

⁴⁸ **Cumhuriyet**, 3 Nisan 1928, Sayı no:1402.

⁴⁹ **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi**, 030/18. 01.01; 028-19-5.

⁵⁰ **Cumhuriyet**, 12 Nisan 1928, Sayı no:1411.

⁵¹ **Cumhuriyet**, 5 Nisan 1928, Sayı no:1404.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

geçmişler, Turkuaz Lokantası ile Opera ve Serya sinemaları birer gecelik hasılatlarını depremzedelere bağışlamışlardır⁵². Bu arada İzmir basınında depremin maliyeti ile ilgili haberlere de yer verilmiştir. Buna göre; Torbalı'da üç yüz bin, İzmir'de ise bir milyon liraya ulaşan maddî kayıp söz konusudur⁵³. Bu maliyete karşın 27 Nisan 1928 tarihi itibariyle toplanan yardım yalnızca 150.000 liradır⁵⁴.

Depremden birkaç gün sonra İzmir Valisi Kâzım Paşa, İkdâm Gazetesi muhabirine, bütün bu kargaşaya rağmen herhangi bir yağma olayının yaşanmadığını, Torbalı'ya yeterli çadır, gıda ve sağlık malzemesinin gönderildiğini, kendisinin depremden zarar görenlerin yaralarını sarabilmek amacıyla bir proje hazırladığını ve bunu Bakanlar Kurulu'nun onayına sunacağını belirtti. Projeye göre; depremzedelerin vergileri iki yıl ertelenecek, halka otuz bin lira yardımda bulunulacak, Torbalı halkının henüz satılmamış 120.000 okka tütününü en kısa zamanda tekel idaresi tarafından satın alınacak, evsiz kalanlara süratle ev inşa edilecek ve bu evlerin maliyetinin yarısı devlet tarafından karşılanacaktı⁵⁵. Evlerini kaybeden depremzedelerin yeniden ev sahibi olabilmelerine ilişkin İzmir Valisi Kazım Paşa tarafından hazırlanan projeye göre Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nden gelecek yardım paralarına ek olarak devlet bütçesinden 200.000 lira sağlanacak ve Emlâk Bankası'ndan çekilecek uzun vadeli kredi ile 500.000 liralık bir kaynak yaratılmış olacaktı. Projede yeniden inşa edilecek köylerin sağlam ve kullanışlı evlerden oluşacağı özellikle belirtilmişti⁵⁶.

Bu arada Resimli Gazete'de, İbrahim Alâaddin imzasıyla yayınlanan yazı Türkiye'nin deprem gerçeğiyle ilgili günümüzde dahi geçerli olan saptamaları içermektedir. İbrahim Alâaddin Bey yazısında, Japonya'da İzmir-Torbalı depremi gibi, yılda yüzlerce deprem yaşanıyor olmasına karşın, böylesine büyük bir yıkımın ve sıkıntıların yaşanmamasını inşaat kalitesine ve deprem sonrasında yapılacak yardım ve kurtarma çalışmaları için hazırlıklı bulunulmasına bağlamaktadır⁵⁷.

Önemli bir ticaret merkezi olan İzmir'in yaşadığı bu felâket karşısında yardımın tüm yetki ve sorumluluğu üzerine verilen Hilâl-i Ahmer Cemiyeti bütün iyi niyetiyle sorunları gidermek için çaba

⁵² **Cumhuriyet**, 6 Nisan 1928, Sayı no:1405.

⁵³ **Ahenk**, 25 Nisan 1928, Sayı no:10426.

⁵⁴ **Hizmet**, 27 Nisan 1928, Sayı no:1013.

⁵⁵ **Hizmet**, 3 Nisan 1928, Sayı no:992; **İkdâm**, 5 Nisan 1928, Sayı no:11118.

⁵⁶ **Ahenk**, 4 Nisan 1928, Sayı no:10408.

⁵⁷ İbrahim Alâaddin, "İzmir Sarsılırken", **Resimli Gazete**, 14 Nisan 1928, Sayı no:241.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

sarfetmesine rağmen özellikle İzmir Valiliği'nin ve basın eleştirileriyle karşılaşmıştır⁵⁸. Depremden aylar sonra, 1928 yılı Kasım ayında, İzmir basınına yansıyan haberler bölge halkının acil ihtiyaçlarının henüz giderilememiş olduğunu göstermektedir⁵⁹. Deprem bölgesindeki sorunların bir türlü çözülemeyişi karşısında, konuyu sütunlarına taşıyan gazeteler arasında Hizmet Gazetesi ön plâna çıkmaktadır. Gazetenin 6 Birincikanun 1928 tarihli sayısında, Torbalı'da evsiz vatandaşlara henüz ev yapılamamışken, hava koşullarının etkisiyle başta salgın hastalıklar olmak üzere sağlık sorunlarının görülmeye başladığı, halkın sefalet içerisinde olduğu ve Hilâl-i Ahmer'in bütün olanaklarını kullanarak açıkta kalan vatandaşlara mesken sağlaması gerektiği konusunda uyarılarda bulunulmuştur⁶⁰. Zeynel Besim Bey ise, gazeteleri öncülüğünde toplanan ve Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İzmir Şubesi'ne teslim edilen yardım paralarının depremzedeler için kullanılmayışını şu satırlarla eleştirmiştir: "*Hilâl-i Ahmerde bu milletin bize şefakat hediyesi olarak verdiği 190.000 lira paramız vardır. Bu paranın 120.000 lirası hiçbir hakka istinat etmeden umumî merkez İzmirin elinden çekip almıştır. Aldığımız haberler doğru ise Torbalı ve İzmir felâketzedeleri için verdiğimiz para muhtelif kuraklık manatıkına dağıtılıp gitmiştir*"⁶¹. Eleştirilerin artması sonucu Hilâl-i Ahmer Genel Merkezi'nin de isteğiyle, Hüsnü Bey'in başkanı olduğu Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin İzmir yönetimi istifa etmiştir⁶². Hilâl-i Ahmer Genel Başkanı aynı zamanda Sağlık Bakanı olan Dr. Refik Bey'dir. Refik Bey Anadolu Ajansına verdiği açıklama ile deprem sonrasında yapılan yardımları sıralayarak bir anlamda eleştirilere yanıt verme gereğini duymuştur. Buna göre; Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin depremzedelere yaptığı toplam yardım 134.000 liradır⁶³.

⁵⁸ Akgün-Uluğtekin, **Hilâl-i Ahmer'den...**, s.183.

⁵⁹ **Hizmet**, 26 İkinciteşrin 1928, Sayı no:1182. Depremzedeler adına A. Hikmet, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına, Başvekil İsmet Paşa'ya ve Sıhhiye Vekâletine çektiği şu telgrafla sıkıntılarını dile getirmiştir: "*Biz Torbalı felâketzedeleri kışın şiddetinde evlât ve ailemizle sefalet içinde olduğumuz gibi sârî hastalıklara da giriftar olacağımız aşikâr bulunmakla müterakim teberruatın bir an evvel tevziatına delâlet ve desti şefkatınızın uzatılmasını mükerreren istirham eyleriz efendim*"

⁶⁰ Kemal Talât, "*Bunu mu Görecektik?*", **Hizmet**, 6 Birincikanun 1928, Sayı no:1191.

⁶¹ Zeynel Besim, "*Nihayet*", **Hizmet**, 6 Birincikanun 1928, Sayı no:1191.

⁶² **Ahenk**, 24 Birincikanun 1928, Sayı no:10628. İstifa haberi gazetede şu satırlarla duyurulmuştur: "*İzmir muhitinde teessürle karşılanan bir istifa... İzmir Hilâl-i Ahmer Heyeti, Merkez-i Umumî ile aralarında hasıl olan bir ihtilâf neticesinde istifa etti. İhtilâf büyük zelzelede İzmir ve Torbalı felâketzedeleri için toplanmış olan paranın tevzi edilip edilmemesi meselesinden doğmuştur.*"

⁶³ **Hizmet**, 7 İkincikanun 1929, Sayı no:1218. Dr. Refik Bey'in Anadolu Ajansına yaptığı açıklama şöyledir: "*31 Mart 1928'de vuku bulan hareket-i arz*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

SONUÇ

İnsanoğlu tarih boyunca yaşadığı şiddetli depremlerin getirdiği acı tecrübeler ile deprem gibi bir doğal afetle yaşama gerçeğini kabul etmek zorunda kalmıştır. Jeolojik yapısı ve konumu itibarıyla dünyanın önemli deprem kuşaklarından biri üzerinde bulunan ülkemiz birçok kez yıkıcı depremler ile karşılaşmıştır. Şurası bir gerçektir ki, maalesef, geçmişte yaşanan şiddetli depremler gelecekte de yaşanacaktır. Sarsıntının ne zaman gerçekleşeceği sorusuna bilim henüz tam olarak yanıt veremese de, yaşanan depremler üzerindeki çalışmalar, olası bir depremin şiddeti konusunda fikir verebilir. Burada üzerinde durulması gereken depremin verdiği yıkımı en aza indirebilmek olmalıdır. Depremin beraberinde getireceği zarar, programlı bir çalışma ile en aza indirilebilir. Deprem sonrasında, bir kez daha aynı yıkımı yaşamamak için bazı girişimlerde bulunuluyor olmasına rağmen- belki de yıkıcı depremlerin uzun aralıklarla yaşanıyor olmasından- konuyla ilgili tartışmalar kısa sürede gündemden düşmektedir.

Ülkemizin geçtiğimiz yüzyılda yaşadığı en büyük deprem 26 Aralık 1939 tarihli Erzincan depremidir. 40.000'e yakın kişinin yaşamını kaybettiği deprem 8 büyüklüğündedir⁶⁴. 17 Ağustos 1999 tarihinde yaşadığımız ve 7.4 büyüklüğündeki Marmara depreminde ise resmî rakamlara göre 17.439 kişi hayatını kaybetmiş, 500.000'in üzerinde insan evsiz kalmıştır⁶⁵. İzmir ve çevresi de, Türkiye'nin birçok bölgesi gibi, önemli deprem fayları üzerinde bulunmaktadır. Yüzyıllardır bir ticaret merkezi kimliği ile dikkat çeken kent, tarihi boyunca onlarca yıkıcı deprem yaşamış ve yeniden inşa edilmek zorunda kalmıştır. 31 Mart 1928 saat 02.27'de Batı Anadolu'yu sarsan Torbalı depremi İzmir ve yakın çevresinin yaşadığı büyük depremlerden biridir. Deprem sonrasında basına yansıyan haberlerin içeriği, Torbalı depreminden sonra yaşananlarla, her büyük depremin ardından yaşananlar arasındaki benzerliği gözler önüne sermektedir. Artçı depremlerin neden olduğu heyecan ve korku, depremlerin

Torbalıyı harab etmiştir. Evleri yıkılarak veya hareket-i arzın temadisi yüzünden meskenlerine giremeyerek açıkta kalan, binlerce vatandaşı yağmur, soğuk ve hastalıktan korumak üzere zelzele akabinde Eskişehir ambarlarımızdan, İstanbul ve İzmir'den 1319 çadır verdik. Bu çadırların Hilâl-i Ahmere mal olduğu fiyat 70.000 lirayı geçer. 45.000 lira muhtaç olan felâketzedelerin evlerinin tamiri için harcandı. İzmir hareket-i arzının akabinde açıkta kalanlara iâşe ve ilbas ve sıhhat hususlarına yardım için sarf edilen paranın yekünü 16.000 lirayı aşkındır. Demek oluyor ki zelzele sahasında gerek çadır göndermek, gerek iâşe, ilbas ve sıhhat yardımları için cem'an 134.000 lira sarf etmiş bulunuyoruz."

⁶⁴ Yeryüzü ve..., s.223.

⁶⁵ Bruce A. Bolt, **Depremler**, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara 2008, s.88-90.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

önceden tahmin edilip edilemeyeceği konusu, yeni ve daha yıkıcı depremlerin olacağı söylentileri, düzenlenen yardım kampanyaları ve tabii ki depremzedelerin barınma ve beslenme sorunları ile bu sorunların çözüm sürecinde yaşanan sıkıntılar, İzmir-Torbalı depreminden sonra da kamuoyunu meşgul eden başlıklar olarak dikkat çekmektedir. Neden olduğu hasar ve can kaybı ile büyüklüğü açısından ele alındığında İzmir ve çevresinde etkili olmuş bir diğer yer sarsıntısı 21 Eylül 1939 saat 02.35’de yaşanan Dikili depremidir⁶⁶. Batı Anadolu’nun tamamında hissedilen depremde 41 kişi yaşamını yitirmiş ve yaklaşık 1000 ev yıkılmıştır⁶⁷.

KAYNAKÇA

Arşivler

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 490/01; 1-1-26.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030/18.01.01; 028-12-12.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030/18.01.01; 028-19-4.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030/18.01.01;028-19-5.

Türk Kızılayı Arşivi, Kutu no:17, Belge no:67.

Türk Kızılayı Arşivi, Kutu no:17, Belge no:68.

Türk Kızılayı Arşivi, Kutu no:17, Belge no:69.

Türk Kızılayı Arşivi, Kutu no:17, Belge no:70.

Türk Kızılayı Arşivi, Kutu no:91, Belge no:21.

Türk Kızılayı Arşivi, Kutu no:89, Belge no:2.

Türk Kızılayı Arşivi, Kutu no:89, Belge no:3-1.

Resmi Yayınlar

İstatistik Yıllığı, T.C. Başvekâlet Umum Müdürlüğü, 2. Cilt-1929, Ankara 1929.

İzmir ve Yakın Çevresinin Diri Fayları ve Deprem Potansiyelleri, MTA Rapor:1074, Maden Teknik ve Arama Genel Müdürlüğü, Jeoloji Etüd Dairesi Yayını, Ankara 2005.

Görüşme Yapılan Kişiler

⁶⁶ Şevket Ahmet Bir’and, **Dikili Zلزlesi**, Yüksek Ziraat Enstitüsü Ankara 1940, s.6.

⁶⁷ **Yeryüzü ve...**, s.224.

Abdül Söğütü Doğum Yeri ve Tarihi: Torbalı, Sağlık Köyü-1920.

Emine Çetiner Doğum Yeri ve Tarihi: Torbalı-1920

Hüseyin Pekmezcioglu. Doğum Yeri ve Tarihi: Yunanistan, Kavala-1920.

Kitap ve Makaleler

AKGÜN, Seçil-Uluğtekin, Murat, **Hilâl-i Ahmer'den Kızılay'a II**, Kızılay Yayınları, Ankara 2001.

AKINCI, Aybige-Eyidoğan, Haluk-Göktürkler, Gökhan-Akyol, Nihal-Ankaya, Oya, "İzmir İli ve Çevresinin Depremselliği ve Deprem Tehlikesinin İncelenmesi", **Batı Anadolu'nun Depremselliği Sempozyumu**, İzmir 2000.

AMBRASEYS, N.N-Finkel, C.Y., **The Seismicity Of Turkey and Adjacent Areas, A Historical Review, 1500-1800**, İstanbul 1995.

ATALAY, İbrahim, **Türkiye Jeomorfolojisine Giriş**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No:9, İzmir 1987.

BARKA, Aykut-Altunel, Erhan-Akyüz, Serdar-Sunal, Gürsel-Harttleb, Ross-Uslu, Ozan B.-Toroman, Erkan, **Yeryüzü ve Deprem**, Boyut Bilim Kitapları, 2. Baskı, İstanbul 2002.

BAYKARA, Tuncer, **İzmir Şehri ve Tarihi**, Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir 1974.

BİR'AND, Şevket Ahmet, **Dikili Zelzelesi**, Yüksek Ziraat Enstitüsü, Ankara 1940.

BOLT, Bruce A., **Depremler**, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara 2008, s.88-90.

HAKKI Nezih, "İzmir'de Büyük Hareket-i Arzlar", **Hizmet**, 12 Nisan 1928, Sayı no:1000.

İBRAHİM Alâaddin, "İzmir Sarsılırken", **Resimli Gazete**, 14 Nisan 1928, Sayı no:241.

KEMAL Talât, "Bunu mu Görecektik", **Hizmet**, 6 Birincikanun 1928, Sayı no:1191.

İBRAHİM Hakkı-Hamit Nafiz, **Tepeköy-Torbalı İzmir Zelzelesi**, Darülfünun Jeoloji Enstitüsü Neşriyatı, No:1, İstanbul 1929.

KEVORK Pamukciyan, "İzmir'in Büyük Yer Sarsıntıları", **Tarih ve Toplum**, Cilt:12, Sayı:70, İstanbul (1989).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

PINAR, Nuriye-Lahn, Ervin, **Türkiye Depremleri İzahlı Kataloğu**, T.C. Bayındırlık Bakanlığı Yapı ve İmar İşleri Reisliği Yayınları, Ankara 1952.

UTKU, Mehmet, “İzmir’de 70 Yılda Bir 7 Büyüklüğünde Deprem Beklentisi”, **Cumhuriyet Bilim Teknik**, Sayı:842, İstanbul (10 Mayıs 2003).

ZEYNEL Besim, “Nihayet”, **Hizmet**, 6 Birincikanun 1928, Sayı no:1191.

Sürelî Yayınlar

Ahenk; 31 Mart 1928, Sayı no:10404; 1 Nisan 1928, Sayı no:10405; 4 Nisan 1928, Sayı no:10408; 25 Nisan 1928, Sayı no:10426; 24 Birincikanun 1928, Sayı no:10628.

Anadolu; 1 Nisan 1928, Sayı no:4049; 2 Nisan 1928, Sayı no:4050; 4 Nisan 1928, Sayı no:4052; 23 Nisan 1928, Sayı no:4068.

Cumhuriyet; 1 Nisan 1928, Sayı no:1400; 2 Nisan 1928, Sayı no:1401; 3 Nisan 1928, Sayı no:1402; 5 Nisan 1928, Sayı no:1404; 6 Nisan 1928, Sayı no:1405; 12 Nisan 1928, Sayı no:1411.

Cumhuriyet Bilim Teknik; 10 Mayıs 2003, Sayı no:842.

Hizmet; 1 Nisan 1928, Sayı no:990; 3 Nisan 1928, Sayı no:992; 4 Nisan 1928, Sayı no:993; 5 Nisan 1928, Sayı no:994; 8 Nisan 1928, Sayı no:996; 12 Nisan 1928, Sayı no:1000; 27 Nisan 1928, Sayı no:1013; 26 İkinciteşrin 1928, Sayı no:1182; 6 Birincikanun 1928, Sayı no:1191; 7 İkincikanun 1928, Sayı no:1218

İkdam; 1 Nisan 1928, Sayı no:11114; 5 Nisan 1928, 11118.

Resimli Gazete; 14 Nisan 1928, Sayı no:241.

Tarih ve Toplum; Cilt:12, Sayı:70, Ekim 1989.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*